

4/2016

Δεκέμβριος 2016

**Η ΔΙΖΩΝΙΚΗ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΑΙ
Η ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ**

**Ανδρέας Θεοφάνους
Σωτήρης Κάττος
Κωνσταντίνος Μαυροειδής**

ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

4/2016
Δεκέμβριος 2016

**Η ΔΙΖΩΝΙΚΗ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΑΙ
Η ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ***

Ανδρέας Θεοφάνους
Σωτήρης Κάττος
Κωνσταντίνος Μαυροειδής

* Τα κείμενα αυτά βασίζονται στις εισηγήσεις που παρουσιάσθηκαν σε εκδήλωση στις 28 Νοεμβρίου 2016 με τίτλο «Η ΔΙΖΩΝΙΚΗ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ» που διοργάνωσε το Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας. Λαμβάνοντας υπ' όψιν όλες τις πρόσφατες εξελίξεις έγιναν οι ανάλογες διαφοροποιήσεις και διορθώσεις.

Η ΔΙΖΩΝΙΚΗ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΑΙ
Η ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

4/2016

Λευκωσία, Δεκέμβριος 2016

Copyright © Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο
Λευκωσίας

Εκδόσεις: Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο
Λευκωσίας

Ανδρέας Θεοφάνους

Ο Ανδρέας Θεοφάνους είναι Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας και Πρόεδρος του Τμήματος Ευρωπαϊκών Σπουδών και Διεθνών Σχέσεων καθώς και του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας. Έχει επισκεφθεί αριθμό πανεπιστημίων και δεξαμενών σκέψης ως επισκέπτης καθηγητής, ανώτερος επιστημονικός συνεργάτης ή/και προσκεκλημένος ομιλητής στην Ευρώπη, τις ΗΠΑ, τον Καναδά, τη Μέση Ανατολή, την Ιαπωνία και την Αυστραλία. Αυτά περιλαμβάνουν τα ακόλουθα ιδρύματα: *London School of Economics and Political Science, Brookings Institution, Woodrow Wilson International Center of Scholars, Center for European Integration Studies – University of Bonn, Hebrew University of Jerusalem, Australian Institute of International Affairs και University of Tokyo*. Είναι συγγραφέας και συν-επιμελητής διαφόρων βιβλίων και κειμένων πολιτικής για πολιτικά και οικονομικά θέματα καθώς και για θέματα που σχετίζονται με την Κύπρο, την ΕΕ και την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Μεταξύ άλλων, σημειώνονται τα βιβλία του “*The Cyprus Question and the EU: The Challenge and the Promise*” (2004), «*Η Πολιτική Οικονομία της Λύσης του Κυπριακού Προβλήματος: Η Εξέταση Τεσσάρων Σεναρίων*» (2009), «*Η Κύπρος Ενώπιον Διλημμάτων - Σκέψεις και Προβληματισμοί*» (2011) και «*Η ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΙΑΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ*» (2016). Σημειώνεται επίσης το Κείμενο Πολιτικής *THE WAY OUT OF THE CYPRUS ECONOMIC CRISIS* (δημοσιεύθηκε από τη *Notre Europe* τον Σεπτέμβριο του 2013). Έχει επίσης δημοσιεύσει αριθμό συγγραμμάτων, οργάνωσε πολυάριθμα διεθνή συμπόσια και συνέδρια, και ήταν/είναι επιστημονικός συντονιστής σε μεγάλο αριθμό ερευνητικών προγραμμάτων. Στις αρχές του 2010 εισήγαγε τη νέα σειρά Κειμένων Πολιτικής του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας ενώ από το 2004 είναι επίσης επιμελητής του ηλεκτρονικού εντύπου *In Depth*. Είναι παντρεμένος με την Ανδρούλλα Θεοφάνους και έχει τρεις γιους, τους Φειδία, Ανδρόνικο και Ευαγόρα.

Σωτήρης Κάππος

B.A. University Maryland (Κοινωνιολογία-Οικονομικά),
M.A. University Wisconsin (Κοινωνιολογία), PhD University of New South Wales Australia (Πολιτική Κοινωνιολογία)

Ο Δρ. Σωτήρης Κάππος δίδαξε Κοινωνιολογία της ανάπτυξης και συγκριτική πολιτική επιστήμη στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου από 2000 μέχρι το 2012. Το 2015 δίδαξε διεθνή πολιτική οικονομία στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, ενώ το 2016 διδάσκει Κοινωνική και Οικονομική Πολιτική της Ε.Ε. στο ίδιο πανεπιστήμιο, όπου και είναι τακτικός συνδρομητής με αρθρογραφία στην ηλεκτρονική ακαδημαϊκή έκδοση «*In-Depth*» του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του ιδίου Πανεπιστημίου. Διατελεί επίσης και επιστημονικός συνεργάτης του Κέντρου όπου και συμμετέχει σε αρκετές ακαδημαϊκές εκδηλώσεις του. Είναι επίσης τακτικός

αρθρογράφος στον Κυριακάτικο Πολίτη και πολιτικός αναλυτής με πάνω από 500 άρθρα από το 2002 μέχρι σήμερα. Η αρθρογραφία του καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων: το Κυπριακό, Ευρωπαϊκή Ένωση, Πολιτική Οικονομία, Παγκόσμια Οικονομία, Παιδεία και άλλα.

Κωνσταντίνος Μαυροειδής

Γεννήθηκε στην Αθήνα το έτος 1960. Σπούδασε Νομικά και Πολιτικές Επιστήμες, με μεταπτυχιακές σπουδές στην Εγκληματολογία. Δικηγόρος στον Άρειο Πάγο και το Συμβούλιο Επικρατείας, με καθημερινή παρουσία στα δικαστήρια. Ασχολείται κυρίως με ποινική δικηγορία, αλλά και με υποθέσεις παραβιάσεως ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έχει χειρισθεί με απόλυτη επιτυχία, υποθέσεις στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πχ. Αγνίδου κατά Τουρκίας), αλλά και ενώπιον της λειτουργούσης στην Γενεύη, Επιτροπής του Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. (πχ. Κουϊδης κατά Ελλάδος). Συνεργάτης του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου από το 1991 μέχρι το 2003, στον τομέα της νομικής, (δικαστικής και εξωδικαστικής), προστασίας που παρείχε το ΙΜΔΑ. Συνεργάτης της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), διατελέσας κατά τα έτη 2002 έως και 2004 επισυνοριακός φύλακας (border monitoring). Μέλος της Νομικής Υπηρεσίας του Ελληνικού Συμβουλίου για τους πρόσφυγες (ΕΣΠ) από το 2001 έως και 31/12/2004, ασχοληθείς με θέματα Προσφύγων και μεταναστεύσεως, εμπορίας ανθρώπων (trafficking) και διαδικασιών πολιτικού ασύλου, τόσο δικαστικά όσο και εξωδικαστικά. Έχει συμμετάσχει ως ομιλητής, σε μεγάλο αριθμό συνεδρίων και ημερίδων σε θέματα δικαστικής και εξωδικαστικής αντιμετώπισης της μεταναστεύσεως και των διαδικασιών πολιτικού ασύλου, καθώς και της δικαστικής προστασίας των αιτούντων πολιτικού ασύλου και λοιπών αλλοδαπών, σε θέματα παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παρανόμου κρατήσεως ή ποινικής διώξεως κ.λπ. Υπήρξε μέλος της ομάδας εμπειρογνομόνων για την αναμόρφωση της νομοθεσίας της Κυπριακής Δημοκρατίας στον τομέα του πολιτικού ασύλου και στην εναρμόνισή της στο Ευρωπαϊκό Κοινοτικό κεκτημένο, μέσω του προγράμματος Twinning Light (2003). Διετέλεσε καθηγητής στη Σχολή Εθνικής Ασφάλειας σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κατά την περίοδο 1998-2008. Είναι μέλος της επιτροπής εκκαθαρίσεως μητρώου του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών. Είναι νυμφευμένος και πατέρας δύο θυγατέρων ηλικίας 26 και 18 ετών. Γνώστης της Αγγλικής γλώσσας σε άριστο επίπεδο.

**Η ΔΙΣΩΝΙΚΗ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΑΙ
Η ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ**
Η Κοινωνιολογική Διάσταση

Σωτήρης Κάττος

Εισαγωγή: Συνοπτικός καθορισμός του αναλυτικού πλαισίου

Η κοινωνιολογία και εν γένει η κοινωνική έρευνα ασχολείται με το τι είναι, πως είναι και όχι με το πώς πρέπει να είναι. Αυτό το σημαντικό αξίωμα ή παρατήρηση αν θέλετε, συνιστά μια πολύ, αν όχι την πιο σημαντική παράμετρο, στον καθορισμό του χαρακτήρα της κοινωνικής κανονικότητας στην ελληνοκυπριακή κοινωνία και τηρουμένων των αναλογιών προφανώς και στην τουρκοκυπριακή.

Η ισχυρότερη κοινωνική κανονικότητα εκφράζεται μέσα από το υπάρχον σύστημα κοινωνικής διαστρωμάτωσης στο νησί. Αν κάποιος επιθυμεί πραγματικά να διερευνήσει τις κοινωνικές τάσεις και προοπτικές για την τελική διευθέτηση του κυπριακού προβλήματος, το σύστημα της κοινωνικής διαστρωμάτωσης – το σύστημα δηλαδή της θεσμικής παραγωγής και διανομής πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων – αποτελεί την πιο σημαντική συνθήκη για να εξηγήσει και να ερμηνεύσει την πιο πάνω συνέπεια, τη διευθέτηση δηλαδή. Μια διευθέτηση απλά σημαίνει μια συμφωνία για ένα νέο μοντέλο ειρηνικής ρύθμισης των διακοινοτικών σχέσεων. Ας ανατρέξουμε ιστορικά από το 1960 μέχρι σήμερα για να αποτυπώσουμε τα μοντέλα ρύθμισης των διακοινοτικών σχέσεων.

Μοντέλα Ρύθμισης

Το κυπριακό σύστημα κοινωνικής διαστρωμάτωσης αναδεικνύει μια ιδιαίτερη κοινωνιολογική πολυπλοκότητα. Ο κοινωνικός του χαρακτήρας περιλαμβάνει επίσης εκτός από τις οικονομικές πολιτικές και πολιτισμικές διαστάσεις, τη διάσταση της εθνότητας, η οποία ως μια ουσιαστική κοινωνικοπολιτική δυναμική επηρεάζει διαχρονικά τις διακοινοτικές σχέσεις στην Κυπριακή Δημοκρατία. Αυτό απλά σημαίνει ότι η κοινωνικοοικονομική

προοπτική, είτε θετική, είτε αρνητική, επηρεάζεται από τη συμμετοχή του ατόμου σε μια συγκεκριμένη εθνοτική ομάδα. Έτσι, από το 1960 η αποτύπωση μοντέλων ρύθμισης των διακοινοτικών σχέσεων, κατά την άποψή μου, έχει ως εξής:

Συνταγματικός συνεταιρισμός: κοινωνικός πλουραλισμός 1960-1963

Το σύστημα διαστρωμάτωσης ως κοινωνική κανονικότητα παρέμεινε ουσιαστικά ανεπηρέαστο από τη διάδοχη κατάσταση της αποικιοκρατίας, αλλά μέσα σε ένα νέο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας. Η νέα κρατική δομή αντιπροσώπευε από κοινωνική άποψη ένα νέο διακοινοτικό consensus βασισμένο στον κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό πλουραλισμό με συνταγματική κύρωση, το ίσο νομικό καθεστώς μεταξύ των δυο κοινοτήτων. Αυτή ήταν η αρχική διακοινοτική ρύθμιση των διακοινοτικών σχέσεων.

Το μοντέλο του εθνοτικού διαχωρισμού 1963-1974

Το 1963 ο κοινωνικός πλουραλισμός κατέρρευσε και μαζί του ο συνταγματικός συνεταιρισμός του 1960. Μέσα από τον de facto εθνοτικό διαχωρισμό, ο οποίος με το ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας 186 του 1964, νομιμοποιείται, η ελληνική κοινότητα ισχυροποιεί θεσμικά τη θέση της. Δηλαδή το μοντέλο κοινωνικού πλουραλισμού που κληρονομήθηκε από τους Βρετανούς αντικαταστάθηκε με ένα νέο σύστημα κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Οι πολιτικές της εθνικής ταυτότητας και του εθνοκεντρισμού επανήλθαν εκ νέου στην πολιτική σκηνή και ένα νέο ρυθμιστικό πλαίσιο βασισμένο στις έννοιες «πλειοψηφία-μειοψηφία», με όλα τα συνεπακόλουθά τους, θεσμοθετείται. Αυτή η νέα κοινωνική κανονικότητα παράγει σημαντικά οφέλη και προνόμια για την ελληνική πλειοψηφία, ιδιαίτερα για την άρχουσα τάξη της. Με τα γεγονότα του 1974, πραξικόπημα και τουρκική εισβολή, τα οποία κατά την άποψή μου, ούτε συμψηφίζονται, ούτε εξισώνονται ιστορικά, αποσυνθέτουν και εκτοπίζουν δομικά σε μεγάλο βαθμό το σύστημα κοινωνικής διαστρωμάτωσης της περιόδου 1963-1974, το οποίο βασιζόταν στον

εθνοτικό διαχωρισμό. Μέσα από τη στρατιωτική βία της τουρκικής εισβολής το 36% του γεωγραφικού-οικονομικού χώρου του νησιού περιέρχεται στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Ο διαχωρισμός αυτός εκτός από διεθνοτικός, κατέστη και σκληρά γεωγραφικός. Η de facto κατοχή επέβαλε δυναμικές διαδικασίες ως προς την ανάδειξη μιας νέας κοινωνικής κανονικότητας στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, ενός νέου συστήματος δηλαδή κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Ταυτόχρονα, σηματοδοτεί και μια νέα πολιτική ισορροπία της κοινωνικής διαστρωμάτωσης, μιας νέας κοινωνικής κανονικότητας για την ελληνική κοινότητα που επηρεάζει τα διανεμητικά της δίχτυα εις βάρος των πληγέντων. Αυτή η νέα πολιτική πραγματικότητα, δηλαδή ο de facto διαχωρισμός, οδήγησε κατά την αντίληψή μου, αναπόφευκτα στην παράνομη ανακήρυξη της «ΤΔΒΚ» το 1983 (ΣΑ/541/1983).

Ρυθμιστικό πλαίσιο 1983 – 2004

Οι Τουρκοκύπριοι στην προσπάθειά τους να ενσωματώσουν πολιτικά τα οφέλη της εισβολής και της κατοχής και να διαχειριστούν αποτελεσματικά την νέα εν εξελίξει κοινωνική κανονικότητα θεσμοθετούν ένα νέο «νομικό» πλαίσιο ανακηρύσσοντας την λεγόμενη «ΤΔΒΚ» το 1983. Αυτή η κατάσταση συνιστά τη μακροβιότερη χρονικά περίοδο μετά τις συμφωνίες του 1959-1960. Έτσι, τα τελευταία, πενήντα χρόνια η ιστορική εξέλιξη των διακοινοτικών σχέσεων, είχε την εμπειρία διάφορων μοντέλων ρύθμισης, αλλά από το 1974 και έπειτα τον μακροβιότερο διαχωρισμό όπου η κάθε κοινότητα απολαμβάνει τη δική της κοινωνική κανονικότητα. Έκτοτε, η τουρκοκυπριακή κοινότητα διαπραγματεύεται με την ελληνική κοινότητα μέσα από το πλαίσιο της «ΤΔΒΚ». Στο βόρειο κατεχόμενο τμήμα από το 1983 υπάρχει μια de facto πολιτική δομή, όπου τουρκοκύπριοι και έποικοι έχουν αναπτύξει πλειοψηφική ταυτότητα. Ως κε τούτου επιμένουν στην αναγνώρισή της. Οι δυο κοινότητες δεν φαίνονται έτοιμες να απαρνηθούν την εσωτερική νομιμοποίηση των συστημάτων κοινωνικής διαστρωμάτωσης τους. Μεταξύ των δυο όμως υπάρχει μια νομικά και πολιτικά ουσιαστική διαφορά. Η Κυπριακή Δημοκρατία απολαμβάνει διεθνούς αναγνώρισης και

από το 2004 είναι πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απόδειξη τούτου το γεγονός ότι η Κυπριακή Δημοκρατία έχει παραχωρήσει ταξιδιωτικά έγγραφα σε 114 χιλιάδες τουρκοκύπριους. Εν συντομία, κοινωνιολογικά, συστήματα κοινωνικής διαστρωμάτωσης αντέχουν στο χρόνο, σκληραίνουν με την παρέλευση του χρόνου και ρυθμίζουν τη σταθερότητα, την τάξη και τη σύγκρουση. Στην ουσία, η παραγόμενη κοινωνική κανονικότητά τους θεσμοθετεί την κοινωνική σύγκρουση, ρυθμίζει την οικονομία, καθώς επίσης και τον καταμερισμό της εργασίας. Κατανέμει επίσης, δικαιώματα, ευθύνες και υποχρεώσεις. Τα καθημερινά μας βιώματα δηλαδή.

Μοντέλο διαχείρισης διακοινοτικών σχέσεων 2004 – σήμερα

Μόλις πρόσφατα ο Τ/Κ ηγέτης δήλωνε την αποδοχή των τεσσάρων βασικών ελευθεριών. Οι τέσσερις θεμελιώδεις ελευθερίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι (i) ελεύθερη διακίνηση προσώπων, (ii) ελεύθερη διακίνηση αγαθών, (iii) ελεύθερη διακίνηση υπηρεσιών και (iv) η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων. Με λίγα λόγια ο Τ/Κ ηγέτης αναδεικνύει τη de jure αυτονόητη θεμελιακή υποχρέωση απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αναφέρθηκε σε πολύ πρόσφατη δημοσιογραφική του διάσκεψη στα κατεχόμενα και στην αναγκαιότητα αποδοχής του γεγονότος ότι «έχουν περάσει 12 χρόνια από το σχέδιο Ανάν, οι συνθήκες είναι διαφορετικές από ότι πριν 12 χρόνια και πρέπει να ληφθούν οι νέες πραγματικότητες που υφίστανται υπόψη... Στα 42 χρόνια που πέρασαν, τόσο οι Ε/Κ, όσο και οι Τ/Κ δημιούργησαν συνθήκες ζωής. Δεν μπορούν να διαταραχθούν αυτές οι συνθήκες ζωής και στις δύο πλευρές. Αυτό είναι το βασικό κριτήριο έτσι ώστε να μη διαταραχθεί η καθημερινότητά τους. Δεν μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα κράτος με μια εθνότητα. Οι συνθήκες είναι τέτοιες που πρέπει να έχουμε ένα κράτος με δυο ιδρυτικά κράτη». Η διαπίστωση αυτή του κου Ακκιντζί ως προς τις συνθήκες, παραπέμπει σε αυτό που έχω αναφερθεί στην κοινωνική κανονικότητα, τόσο στις ελεγχόμενες από την Κυπριακή Δημοκρατία ελεύθερες περιοχές, όσο και στα κατεχόμενα εδάφη της. Και είναι μία ρεαλιστική κοινωνιολογική διαπίστωση. Και πάνω σε αυτή στηρίζει τη συνταγματική αποδόμηση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Πάνω όμως στην ίδια διαπίστωση μπορεί να αναπτυχθεί και το καθ' όλα λογικό και νόμιμο επιχείρημα της εξελικτικής διαδικασίας ως προς την ειρηνική διευθέτηση του προβλήματος. Στη βάση δηλαδή των ψηφισμάτων του ΣΑ 186/1964 και 541/1983 καθώς και στο Πρωτόκολλο 10 που αφορά την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ. Προφανώς, έχει περιθωριοποιηθεί το νομικό και πολιτικό προϊόν της ένταξης ότι έχει ενταχθεί ολόκληρη η επικράτεια της Κυπριακής Δημοκρατίας με αναστολή εφαρμογής του Ευρωπαϊκού δικαίου στα κατεχόμενα. Προς άρση οποιασδήποτε παρανόησης, δεν συμμερίζομαι την άποψη για τη συνέχιση της παρούσας κατάστασης πραγμάτων, μέσα στο πλαίσιο δηλαδή του 64%. Ακριβώς το αντίθετο. Το ερώτημα που ipso facto προκύπτει είναι κατά πόσο υπάρχει η πολιτική και η κοινωνική πλειοψηφία και βούληση στην κάθε κοινότητα για υπέρβαση της κοινωνικής τους κανονικότητας; και σε συνάρτηση με αυτό η εν δυνάμει υπερβατικότητα της, από μια πιθανή συμφωνία. Ουσιαστικά οι δύο κοινότητες είναι άγνωστες μεταξύ τους. Μην μας διαφεύγει το γεγονός ότι σήμερα το 80% των Ελληνοκυπρίων το 1974 ήταν 14 χρόνων και κάτω, και κάτι ανάλογο ισχύει και με τους Τουρκοκύπριους, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η πολιτισμική παρουσία των εποίκων. Και όπως σε κάθε σχέση, απαιτείται μια περίοδος αλληλογνωριμίας για ενίσχυση της πιθανότητας της επιτυχούς κατάληξης, πόσο μάλλον μεταξύ των δυο κοινοτήτων στο νησί.

Οι δύο κοινότητες λειτουργούν μέσα σε ένα συλλογικό νοηματικό πλαίσιο της ανοχής και όχι της αποδοχής. Ο κοινός ζωτικός χώρος των δυο κοινοτήτων είναι περιορισμένος, αν όχι αμελητέος. Η ειρήνευση στο νησί δεν μπορεί να είναι υπόθεση ούτε του ευσεβοποθισμού των ζηλωτών της όποιας λύσης, ούτε και από τους θιασώτες του λεγόμενου απορριπτισμού. Να μην μας διαφεύγει το γεγονός ότι η γνωστική δυσαρμονία έχει αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά και σε έκταση από την κοινωνική κανονικότητα, κάτι που δυσκολεύει το διακοινοτικό consensus. Η σταδιακή ενσωμάτωση των τουρκοκυπρίων ως θεσμική οντότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να ακολουθήσει μια *quid pro quo* διαδικασία που δεν

επηρεάζει την κοινωνική τους κανονικότητα ή τις συνθήκες ζωής όπως λέει ο κος Ακκιντζί, τη σταδιακή εφαρμογή των τεσσάρων βασικών ελευθεριών με ταυτόχρονη έναρξη της διαδικασίας για να καταστούν οι Τουρκοκύπριοι ισότιμοι ευρωπαίοι πολίτες.

Το ζητούμενο είναι η δική μας συνεισφορά προς την κατεύθυνση αυτή ως ώριμο πλέον μέλος πια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αλλά ιδιαίτερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς την πολιτική αναγκαιότητα επανεξέτασης του Πρωτοκόλλου 10 που κατά την άποψή μου αποτελεί ένα εξαιρετικό εργαλείο δημιουργικής συνεισφοράς προς την ομαλοποίησης της κατάστασης στη βάση των σημαντικών συγκλίσεων που έχουν επιτύχει μέχρι σήμερα οι ηγέτες των δυο κοινοτήτων. Εδώ υπεισέρχονται σοβαρά νομικά ζητήματα και για τον λόγο αυτό είναι σήμερα μαζί μας ο εκλεκτός επιστημονικός συνεργάτης του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας επί νομικών θεμάτων Κωνσταντίνος Μαυροειδής για να μας διαφωτίσει επί του θέματος.

**Η ΔΙΣΩΝΙΚΗ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΑΙ
Η ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ**
Η Νομική Διάσταση

Κωνσταντίνος Μαυροειδής

Με πλήρη ευθύνη και συναίσθηση του κρισίμου των καιρών, με νηφαλιότητα και χωρίς καμία εκ μέρους μας διάθεση υποδείξεων προς τον οιονδήποτε, παραινέσεων, στείρας κριτικής και κενών περιεχομένου απόψεων, σας καλούμε να μοιραστούμε και να συζητήσουμε τις νομικές θέσεις και τις εξ αυτών προτάσεις που θα θέσουμε υπ' όψιν σας, ώστε, αποχωρώντας από εδώ να έχουμε κατά νου, ίσως κάτι νέο για περαιτέρω επεξεργασία και διαμόρφωση θέσεων.

1. Φθάσαμε στο τέλος μίας διαπραγματευτικής προσπάθειας. Είναι γεγονός ότι όλοι και όλα συνήθως κρίνονται εκ του αποτελέσματος. Αποτελεί επίσης γεγονός, ότι οι διμερείς συνομιλίες που ξεκίνησαν από τον Φεβρουάριο του 2014 μετά την κοινή διακήρυξη Αναστασιάδη-Έρογλου και συνεχίσθηκαν μέχρι τα τέλη σχεδόν του Νοεμβρίου στην Ελβετία, δεν είχαν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, ήτοι την ύπαρξη λύσεως. *Όμως, αποτελεί γεγονός ότι από την όλη διαδικασία προέκυψαν συγκλίσεις μεταξύ των μερών, οι οποίες μπορεί να μην οδήγησαν τελικά σε λύση, πλην όμως πιστοποίησαν ότι τα δύο μέρη έχουν έλθει κοντά σε κρίσιμα θέματα, τα οποία στο παρελθόν ήταν ταμπού να θιγούν (π.χ. εναλλακτική Προεδρία, εδαφικό).* Αυτές τις επιτευχθείσες συγκλίσεις, είμεθα υποχρεωμένοι να τις κρατήσουμε και αξιολογήσουμε. Κατά συνεκδοχήν, στο τέλος της ημέρας, δεν υπάρχουν ούτε κερδισμένοι ούτε χαμένοι. Δεν ταιριάζουν εν προκειμένω ούτε πανηγυρισμοί ούτε θλίψη και κατήφεια. Αντιθέτως, απαιτείται επικέντρωση στον στόχο, συστηματική εργασία και αξιολόγηση των δεδομένων, πάνω όμως σε νέα βάση προσέγγισης της λύσης του προβλήματος. Ας αξιολογήσουμε λοιπόν τα υπάρχοντα δεδομένα, με αυστηρά νομικό και επιστημονικό κριτήριο, σε

συνάρτηση με τα όσα ανέπτυξε προηγουμένως ο Δρ. Κάττος, αναφορικά με την κοινωνιολογική προσέγγιση του θέματος.

2. Πρώτο δεδομένο, είναι το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, που ισχύει και εφαρμόζεται σήμερα και, το οποίο προβλέπει ότι το Κυπριακό Κράτος είναι ανεξάρτητη και κυρίαρχη Δημοκρατία, Προεδρικού τύπου, βασιζόμενη στις αρχές της νομιμότητας, της διακρίσεως των εξουσιών, της ανεξαρτήτου Δικαιοσύνης και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Περαιτέρω, πηγές του δικαίου αποτελούν ιεραρχικώς για την Δημοκρατία, το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, το Σύνταγμα, οι διεθνείς συνθήκες οι τυπικοί νόμοι, οι κανονιστικές πράξεις, η νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου, το Common Law και οι αρχές της επεικειίας. Σημειούται και έχει ιδιαίτερη σημασία για την συνέχεια, *ότι το δίκαιο της ΕΕ κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, υπερισχύει των εθνικών δικαίων των χωρών που την αποτελούν, πράγμα που ισχύει και για την Κυπριακή Δημοκρατία, σύμφωνα με τον περί της 5^{ης} τροποποίησης του Συντάγματος νόμο, με αρ. 127 (I) 2006. Ακόμη, το Κυπριακό Κράτος, με σειρά νομοθετημάτων έχει εναρμονίσει πλήρως τη νομοθεσία της με αυτήν της ΕΕ. Τέλος το Σύνταγμα της Κύπρου, στο άρθρο 2 αναγνωρίζει την ύπαρξη των δύο βασικών Κοινοτήτων στο νησί, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά εκάστης. Αποτελεί δεδομένο την στιγμή αυτή, ότι η ενταγμένη πλήρως στην ΕΕ Κυπριακή Δημοκρατία, λειτουργεί με βάση το ισχύον Σύνταγμα όπως τούτο έχει τροποποιηθεί και κυρίως με τη νομοθεσία της ΕΕ κλπ., κατά τα προαναφερθέντα.*
3. Δεύτερο δεδομένο είναι ότι, με το Πρωτόκολλο αρ. 10 για την Κύπρο, που ετέθη σε ισχύ προ της εντάξεως αυτής στην ΕΕ, ανεστάλη η εφαρμογή της Κοινοτικής νομοθεσίας και του ευρωπαϊκού κεκτημένου, στις περιοχές στις οποίες η νόμιμη κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο. *Η αναστολή αφορούσε*

κυρίως οικονομικής, φορολογικής, τελωνειακής και εμπορικής φύσεως ζητήματα, χωρίς να επηρεάζει τα ατομικά δικαιώματα των πολιτών της τουρκοκυπριακής κοινότητας, τους οποίους η ΕΕ θεωρούσε και θεωρεί πολίτες κράτους-μέλους, δηλ. της ΚΔ, αν και ζουν σε περιοχές που δεν τελούν υπό κυβερνητικό έλεγχο.

4. Τρίτο δεδομένο είναι ότι, μετά την ισχύ του παραπάνω Πρωτοκόλλου, σύμφωνα με τα όσα το ίδιο προέβλεπε στο αρ. 3 αυτού, κατά το οποίο, ήταν εφικτή η λήψη μέτρων οικονομικής αναπτύξεως στις περιοχές που δεν ασκείτο κυβερνητικός έλεγχος, ακολούθησε η ψήφιση του Κανονισμού για την Πράσινη Γραμμή, ο οποίος ασχολείται με την κυκλοφορία προσώπων και εμπορευμάτων κατά μήκος της Γραμμής, ο Κανονισμός 866/2004 κκα ο τροποποιητικός αυτού με αρ. 587/08 για το καθεστώς βάσει του αρ. 2 του Πρωτ. 10, σχετικά με τους κανόνες για την διέλευση των εμπορευμάτων, προσώπων, της παροχής υπηρεσιών, από την Πράσινη Γραμμή στην Κύπρο. Εκπονήθηκε περαιτέρω το Πρόγραμμα στήριξης του βορείου τμήματος της Κύπρου, ο επονομαζόμενος κανονισμός για τις ενισχύσεις, με προϋπολογισμό 259 εκατ. Ευρώ, ο οποίος μέχρι και το 2011 είχε ανέλθει και κυρίως υλοποιηθεί σε ύψος 402 εκ. Ευρώ. Επίσης εξεδόθη ο Κανονισμός υπ' αρ. 389/06 για την σύσταση μέσου χρηματοδοτικής στήριξης για την προαγωγή της οικονομικής αναπτύξεως της τ/κ κοινότητας, ενώ εκκρεμεί η θέση σε ισχύ του Κανονισμού για τους ειδικούς όρους των εμπορικών συναλλαγών με τις περιοχές της παρ. 1 του Πρωτ. 10. Τέλος λειτουργούν οι κοινές επιτροπές υπό την αιγίδα της ΕΕ για την εξοικείωση των μελών της τ/κ κοινότητας με τις Ευρωπαϊκές διαδικασίες. {πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (http://ec.europa.eu/index_el.htm) Κύπρος (/Cyprus/home_el)}.

Εξ όλων των ανωτέρω με σαφήνεια προκύπτει ότι, η αναστολή της εφαρμογής του Ευρωπαϊκού κεκτημένου στις περιοχές που η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί ουσιαστικό έλεγχο, ΔΕΝ ισχύει σε

σχέση με τα οικονομικά-φορολογικά, διελεύσεως εμπορευμάτων και προσώπων και παροχής υπηρεσιών, δικαιώματα τα οποία απολαμβάνουν και, καλώς απολαμβάνουν οι πολίτες της τ/κ κοινότητας στον βορρά, ενώ αντιθέτως ισχύει η αναστολή της εφαρμογής του κεκτημένου στις ίδιες περιοχές για όλα τα υπόλοιπα ζητήματα, για τα οποία όμως ταυτοχρόνως συνεπάγονται υποχρεώσεις εκ μέρους της τ/κ κοινότητας, τόσο απέναντι στην ΕΕ όσο και στην ΚΔ. Ας μην λησμονείται εξ άλλου, σε σχέση με την παραπάνω σκέψη και ειδικότερα το πεδίο αναστολής της ισχύος του Ευρωπαϊκού κεκτημένου, ότι το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (ΔΕΚ), στην με αριθμό C-420/2007 απόφασή του στην υπόθεση Αποστολίδης κατά Οράμ, ερμήνευσε την αναστολή του κεκτημένου στη βόρεια Κύπρο, εδέχθη ότι η εν λόγω αναστολή, έχει αποκλειστικά γεωγραφικό χαρακτήρα. Το κεκτημένο δηλ. αναστέλλεται εντός των κατεχομένων περιοχών και όχι σε σχέση με αυτές, αφού η αναστολή αποτελεί εξαίρεση από τον γενικό κανόνα της εφαρμογής του κεκτημένου στο σύνολο του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Άρα απαιτείται η παραπάνω, κατά τη δικαστική απόφαση εξαίρεση, να παύσει να είναι τοιαύτη αλλά κανών και το ευρωπαϊκό κεκτημένο να εφαρμοσθεί στο σύνολο της επικρατείας της Κυπριακής Δημοκρατίας, ως αυτή νοείται κατά την Σύμβαση εισδοχής της στην ΕΕ, ήτοι επί του συνόλου της Επικρατείας της. Τούτο θα γίνει συντεταγμένα, λαμβάνοντας και θέτοντας αξιολογικά υπ' όψιν τις επιτευχθείσες κατά τα ανωτέρω συγκλίσεις, δια της αναλήψεως σχετικής πρωτοβουλίας της κυβερνήσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας προς τα όργανα της ΕΕ, ήτοι την Επιτροπή και μετά το Συμβούλιο, με την οποία θα ζητηθεί η ανάκληση του Πρωτ. 10 και η άμεση εφαρμογή του κεκτημένου και της Ευρωπαϊκής και Κοινοτικής νομοθεσίας και στον βορρά, όπως και στις υπόλοιπες μη κατεχόμενες περιοχές. Όλες οι μετά την ανάκληση του Πρωτοκόλλου εκκρεμότητες-προβλήματα μεταξύ των Κοινοτήτων, θα λυθούν εντός της ενοποιημένης Κυπριακής Δημοκρατίας με βάση το εφαρμοζόμενο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

(ΕΣΔΑ), από ανεξάρτητα και αμερόληπτα Εθνικά Δικαστήρια ή Επιτροπές, ή ότι άλλο εν πάση περιπτώσει από το νόμο προβλέπεται, αλλά και από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) ή και το ΕΔΑΚ.

Με την ανάκληση του Πρωτοκόλλου, τότε:

- i. Θα επιτευχθεί ουσία, η Ευρωπαϊκή ενσωμάτωση του Κυπριακού Προβλήματος, με την ΕΕ να ευρίσκεται προ των αληθών ευθυνών της. Ούτω το Κυπριακό θα λάβει την διάσταση που πράγματι πρέπει να έχει και ως διαφορά μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας.
- ii. Η ΕΕ θα κληθεί να λάβει έμπρακτα θέση, στο γεγονός της παράνομης κατοχή εδάφους της Ευρωπαϊκής Επικρατείας, από στρατό κατοχής τρίτου κράτους, μη μέλους της, για το οποίο εκκρεμεί η ενταξιακή του διαδικασία.
- iii. Θα παύσει να υφίσταται εκ των πραγμάτων, κάθε απειλή περί προσαρτήσεως του βορείου τμήματος της Κύπρου στην Τουρκία.
- iv. Θα υλοποιηθεί ουσία, εκείνο που στις 26 Απριλίου του 2004 διεκήρυξε το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων προς της εντάξεως της Κύπρου στην ΕΕ, σε σχέση με την τ/κ κοινότητα, κατά το οποίο: *«Η Τουρκοκυπριακή κοινότητα εξέφρασε τα σαφή της επιθυμία για ένα μέλλον εντός της Ευρωπαϊκής Ενωσης. Το Συμβούλιο είναι αποφασισμένο να θέσει τέρμα στην απομόνωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας και να διευκολύνει την επανένωση της Κύπρου...»*.
- v. Δημιουργούνται οι όροι για την υλοποίηση του έργου των κοινών επιτροπών που λειτουργούν υπό την αιγίδα της ΕΕ σε σχέση με την εξοικείωση των μελών της τ/κ στο Ευρωπαϊκό κεκτημένο, οι όροι για τον εκσυγχρονισμό και συμβατότητα της υφισταμένης στις κατεχόμενες περιοχές «δημόσιας διοίκησης», η συμμετοχή των πολιτών της Δημοκρατίας που είναι μέλη της τ/κ κοινότητας στις δαπάνες του κοινού πλέον Κρατικού Προϋπολογισμού και η άσκηση κοινής δημοσιονομικής πολιτικής με βάση τις κατευθύνσεις της ΕΕ, οι όροι για τον εκσυγχρονισμό κατά τα Ευρωπαϊκά πρότυπα στην Παιδεία και εν

γένει σε κάθε έκφραση του υφισταμένου διοικητικού-κοινωνικού οργανισμού στα κατεχόμενα. Θα καταστεί σαφές ότι η εφαρμογή του κεκτημένου, συνεπάγεται όχι μόνον δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις.

Η παραπάνω πρόταση είναι απολύτως συμβατή με τις αποφάσεις, τα ψηφίσματα κλπ, του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και των αποφάσεων της ΕΕ, αφού πληρούνται όλα τα κριτήρια που τα παραπάνω προϋποθέτουν, δηλ της υπάρξεως ενοποιημένου κράτους με ισχύ του Ευρωπαϊκού κεκτημένου στην Επικράτειά του, ήτοι του κριτηρίου της δικοινοτικής-διζωνικής πρόβλεψης, δεδομένου ότι, το ισχύον, πλήρως εναρμονισμένο με την Ευρωπαϊκή και Κοινοτική νομοθεσία Σύνταγμα αναγνωρίζει στο άρθρο 2 την ύπαρξη των δύο Κοινοτήτων, ενώ και αυτό της διζωνικότητας ικανοποιείται απόλυτα, λ.χ. με τον προσδιορισμό των τμημάτων στα οποία η Κυπριακή Κυβέρνηση δεν ασκεί έλεγχο, ως Περιφερειών, χωρίς να αποτελούν απαραίτητως αυτά, συνιστώσα πολιτεία-κράτος, κατά τα αναφερόμενα στην κοινή διακήρυξη Αναστασιάδη-Έρογλου.

**Η ΔΙΣΩΝΙΚΗ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΑΙ
Η ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ**
Μια Συνοπτική Αξιολόγηση

Ανδρέας Θεοφάνους

1. Η εντύπωση ότι η οποιαδήποτε λύση του Κυπριακού συνεπάγεται βελτίωση του *status quo* καθώς και οικονομικά οφέλη είναι λανθασμένη και επικίνδυνη. Είναι αμφίβολο έως αδύνατο να λειτουργήσει η Κύπρος στην Ευρωζώνη με την εφαρμογή του υπό συζήτηση πλαισίου λύσης. Πέραν τούτου, η φιλοσοφία της βάσης των συνομιλιών στηρίζεται σε εθνοκοινοτικούς πυλώνες και στην έννοια της «συναινετικής δημοκρατίας». Τέτοιου είδους μοντέλα οδηγούν συνήθως σε δυσλειτουργία, τριβές και απογοητεύσεις. Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα της Βοσνίας. Η στρατηγική που ακολουθείται στο Κυπριακό πρέπει να επαναξιολογηθεί.
2. Και όμως ο Πρόεδρος Αναστασιάδης αιφνιδίασε ξανά συμφωνώντας σε νέο κύκλο διαπραγμάτευσης στη Γενεύη με κατάληξη σε διεθνή διάσκεψη αμφίβολου περιεχομένου τις 12 Ιανουαρίου 2017.
3. Είναι πολύ σημαντικό να κατανοηθεί ότι είναι πολύ δύσκολο έως αδύνατο να υπάρξει λύση που να βελτιώνει το *status quo* με την υφιστάμενη στάση της Τουρκίας. Το χειρότερο είναι όμως η συνεχής προσαρμογή στις τουρκικές θέσεις. Είναι αξιοσημείωτο πως έχει υπάρξει μια σοβαρή μετατόπιση προς τις τουρκικές θέσεις από το 1977 μέχρι σήμερα. Είναι σημαντικό να επαναξιολογήσουμε τα δεδομένα και να δούμε πως ξεπερνούμε το αδιέξοδο.
4. Είναι πολύ σημαντικό να αξιολογήσουμε το περιφερειακό, το ευρωπαϊκό και το διεθνές περιβάλλον καθώς οι διαπραγματεύσεις για επίλυση του Κυπριακού δεν λαμβάνουν χώρα σε ένα κενό. Λαμβάνουν χώρα σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον. Συνοπτικά αναφέρονται τα ακόλουθα:

Διεθνές Περιβάλλον: Η απόφαση για Brexit και εκλογή Donald Trump ως Προέδρου των ΗΠΑ βάζουν φρένο στην παγκοσμιοποίηση. Εκ των πραγμάτων θα πρέπει να επαναξιολογηθεί η σημασία του έθνους κράτους με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

Ευρωπαϊκό Περιβάλλον: η ΕΕ ενώπιων πολλαπλών προκλήσεων - η κρίση της Ευρωζώνης συνεχίζεται, το Brexit, ενώ γίνεται λόγος για ευρωπαϊκά συμφέροντα, εξυπηρετούν οι ισχυροί τους δικούς στόχους

Περιφερειακό Περιβάλλον: η Τουρκία του Ερτογάν προχωρεί με αλλαγή υποδείγματος στο εσωτερικό και μια αναθεωρητική στάση στην εξωτερική της πολιτική. Τι επιδιώκει η Τουρκία στην Κύπρο; Αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης και προστασία της τουρκοκυπριακής κοινότητας; Ή στρατηγικό έλεγχο της Μεγαλονήσου και την ταυτόχρονη κατάργηση της Κυπριακής Δημοκρατίας;

Στη Μέση Ανατολή ένα χαώδες τοπίο: μεταξύ άλλων, κατακερματισμός της Συρίας, τριχοτόμηση του Ιράκ, επαναχάραξη συνόρων, ο κίνδυνος του ISIS, του ισλαμικού φονταμενταλισμού και η παράνομη μετανάστευση.

5. Το status quo είναι οδυνηρό και εγκυμονεί κινδύνους και θα πρέπει να εργασθούμε σκληρά για τη διαφοροποίηση των δεδομένων, χωρίς όμως ψευδαισθήσεις και ιδεοληψίες. Άλλο το τι συζητούσε ο Μακάριος και ο Κυπριανού τη δεκαετία του 1970 και άλλο το τι συζητείται σήμερα.
6. Είναι πολύ σημαντικό να κατανοηθούν αφ' ενός η έννοια της ομοσπονδίας και αφ' ετέρου οι εξελίξεις από το 1977 μέχρι το 2016. Το σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας ήταν μια μορφή διοικητικής ομοσπονδίας καθώς βασιζόταν στην αρχή της συναινετικής δημοκρατίας. Ως ενιαίο κράτος η Κυπριακή Δημοκρατία λειτούργησε μετά το 1963.

Είναι σημαντικό να κατανοηθεί ότι υπάρχουν διάφορα είδη ομοσπονδιών. Μια βασική διάσταση είναι η διαφορά μεταξύ μοντέλων συναινετικής δημοκρατίας (consociationalist democracy) και integrationalist federal model (ενοποιητικού ομοσπονδιακού μοντέλου).

- α) Οι ομοσπονδίες που στηρίζονται σε εθνοκοινοτικούς ή/και γλωσσικούς πυλώνες (Conscociationalism – παραδείγματα τέτοιων ομοσπονδιών είναι το Βέλγιο, η Βοσνία και ο Λίβανος)
 - β) Οι ομοσπονδίες που δεν στηρίζονται σε εθνοκοινοτικούς πυλώνες. Αντίθετα εμπεριέχεται το στοιχείο των ενοποιητικών διαδικασιών (Integrationalism - παραδείγματα τέτοιων ομοσπονδιών είναι οι ΗΠΑ, η Αυστραλία και η Γερμανία)
 - γ) Είναι δυνατό σε μια χώρα να υπάρξουν στοιχεία από διάφορα μοντέλα. Τρία τέτοια ξεχωριστά ιδιόμορφα πολιτικά συστήματα είναι η Βρετανία, ο Καναδάς και η Ισπανία.
7. Η διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία ως αποτέλεσμα του κεκτημένου των συνομιλιών ακολουθείται με θρησκευτική ευλάβεια. Ένα ερώτημα που εγείρεται είναι: εάν όντως μια τέτοια λύση οδηγεί σε επιδείνωση των υφιστάμενων δεδομένων, πως τοποθετούμεθα συλλογικά; Όταν κατατίθενται τεκμηριωμένες θέσεις που αμφισβητούν τη συμβατική φιλοσοφία πολλές φορές αντί επιχειρημάτων προβάλλονται αφορισμοί.
8. Είναι πολύ σημαντικό να κατανοηθούν αφ' ενός η έννοια της ομοσπονδίας και αφ' ετέρου πως διαφοροποιήθηκαν τα δεδομένα από το 1977 μέχρι το 2016. Μεταξύ άλλων σημειώνονται τα ακόλουθα:
- i. Η έννοια της ομοσπονδίας και η γεωγραφική διάσταση: από την περιφέρεια στα καντόνια και από τα συστατικά κράτη στα συνιστώντα κράτη.

- ii. Από τη δημιουργία μιας ομοσπονδιακής ένωσης από ανεξάρτητα κράτη μέχρι τη δημιουργία ενός ομοσπονδιακού κράτους ως αποτέλεσμα μετεξέλιξης ενός ενιαίου κράτους.
 - iii. Άλλο είναι η μετεξέλιξη της Κυπριακής Δημοκρατίας και άλλο η σύσταση νέου κράτους.
 - iv. Ποιοι ήταν/είναι οι στόχοι της εποικοδομητικής ασάφειας; Σε αρκετά πεδία που δεν υπάρχει σύγκλιση η εποικοδομητική ασάφεια χρησιμοποιείται για να γεφυρωθεί ένα χάσμα χωρίς στην πραγματικότητα να συμβαίνει αυτό. Για παράδειγμα, οι Ελληνοκύπριοι να πιστεύουν ότι υπάρχει συνέχεια και η τουρκική πλευρά να θεωρεί ότι ήταν δημιουργία νέου κράτους.
 - v. Στην περίπτωση που καταλήξουμε - εκ των πραγμάτων:
 - Εκ περιτροπής προεδρία
 - Επιστροφή εδαφών αντί παράδοσης του κράτους κατά 50%
 - Παραμερισμός της Κυπριακής Δημοκρατίας και αντικατάσταση του από ένα νέο κράτος
 - Προβλήματα νομιμοποίησης - η περίπτωση των συμβόλων: τελικά ποια η ψυχή του (νέου) κράτους;
9. Η ελληνοκυπριακή πλευρά επιθυμεί την αποκατάσταση της ενότητας κράτους και εδαφικής ακεραιότητας, η τουρκοκυπριακή πλευρά αναζητεί νομιμοποίηση και ισότιμη συμμετοχή. Δεν είμαι σίγουρος κατά πόσον η επιθυμία για συμβίωση αποτελεί προτεραιότητα και στις δύο πλευρές. Και δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τους στόχους της Τουρκίας.
10. Κατ' επανάληψιν είχα αναφερθεί στις δύο αντίθετες παραστάσεις στην ελεύθερη και κατεχόμενη Κύπρο ιδίως κάθε 20 Ιουλίου, επέτειο της τουρκικής εισβολής, και κάθε 8 Αυγούστου, επέτειο του βομβαρδισμού της Τηλλυρίας το 1964. Η πολιτική ηγεσία δείχνει να προσπερνά τη σημασία των αφηγημάτων καθώς και της διαδικασίας νομιμοποίησης. Και αυτό αποτελεί πολύ σοβαρό έλλειμμα. Πρέπει επιτέλους να

κατανοηθεί ότι για μια ενοποιημένη κοινή πατρίδα για όλους τους νόμιμους κατοίκους της Κύπρου απαιτείται η σωστή αρχιτεκτονική. Και είναι προφανές ότι σήμερα δεν υφίσταται μια τέτοια φιλοσοφία και αρχιτεκτονική.

11. Ο Πρόεδρος Αναστασιάδης θα μεταβεί στην Ελβετία για μια πολύ κρίσιμη διαπραγμάτευση. Από την αρχή της νέας διαδικασίας είχα εκφράσει σοβαρούς προβληματισμούς για την υφιστάμενη βάση των συνομιλιών καθώς ομοσπονδιακά πολιτεύματα που στηρίζονται σε εθνοκοινοτικούς πυλώνες, ως επί το πλείστον, δεν έχουν ευοίωνα μέλλον. Και τα δεδομένα καθίστανται δυσμενέστερα όταν υπάρχει ένα βεβαρυμένο ιστορικό παρελθόν και μια ιστορία εξωτερικών επεμβάσεων. Πέραν τούτων, στη δική μας περίπτωση είναι πολύ δύσκολο έως αδύνατο να λειτουργήσει μια διζωνική δικοινοτική ομοσπονδιακή Κύπρος με τους αυστηρούς κανόνες της Ευρωζώνης.
12. Υπάρχουν όμως μερικά δεδομένα τα οποία δεν μπορούμε να προσπερνούμε. Ας υποθέσουμε ότι ο Πρόεδρος Αναστασιάδης πετύχει τους στόχους της πλευράς μας στο εδαφικό. Ας υποθέσουμε επίσης ότι ως αντάλλαγμα η τουρκοκυπριακή πλευρά πέρα από την πολιτική ισότητα και την εκ περιτροπής προεδρία, απαιτεί όπως καταστεί σαφές ότι ο νέος συνεταιρισμός θα παραμερίζει την Κυπριακή Δημοκρατία. Επιπρόσθετα, η σημαία του τουρκοκυπριακού συνιστώντος κράτους θα είναι αυτή που σήμερα είναι το σύμβολο της «ΤΔΒΚ» και που εμείς θεωρούμε παράνομη. Από την άλλη θα τεθεί το ερώτημα ποια θα είναι η σημαία του ομοσπονδιακού κράτους και ποια η σημαία του ελληνοκυπριακού συνιστώντος κρατιδίου; Η τουρκοκυπριακή πλευρά απαιτεί νέα σημαία για το νέο κράτος καθώς, με ή χωρίς εδαφικές παραχωρήσεις, δεν αποδέχεται την υφιστάμενη σημαία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η τουρκοκυπριακή πλευρά δεν θα έχει ένσταση εάν η σημαία της Κυπριακής Δημοκρατίας γίνει η σημαία του ελληνοκυπριακού συνιστώντος κράτους – αντίθετα θα το στηρίξει

καθώς αυτό θα αποτελεί, συμβολικά και ουσιαστικά, εξευτελισμό επειδή η νόμιμη σημαία του κράτους θα υποβαθμισθεί και θα εξισωθεί με το κατοχικό σύμβολο. Εμείς όμως πως τοποθετούμεθα;

13. Εν ολίγοις είναι πολύ δύσκολο έως αδύνατο να υπερβούμε τα προβλήματα που πηγάζουν από την ανάγκη νομιμοποίησης με την υφιστάμενη αρχιτεκτονική. Θα το επαναλάβω: όταν η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο προέβαλε τη θέση ότι στόχος της ήταν η αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης και η προστασία της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Ακόμη και με βάση τις διακηρύξεις της Τουρκίας η λύση του Κυπριακού θα έπρεπε να συζητείται στα πλαίσια του μόνου νόμιμου κράτους στην Κύπρο, της Κυπριακής Δημοκρατίας. Πρέπει να σημειωθεί ότι ενώ πριν από το 1974 υπήρχε αμφιταλάντευση και εν πολλοίς διχασμός ανάμεσα στους Ελληνοκύπριους μεταξύ του στόχου της ένωσης και του ενιαίου κράτους με στοιχεία τοπικής και κοινωνικής αυτοδιοίκησης, μετά το 1974 σταδιακά επεκράτησε το ιδεολόγημα της διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας το οποίο αφ' ενός αποδεικνύεται άπιαστο και αφ' ετέρου εάν τελικά υλοποιηθεί θα εμβραθύνει τα κατοχικά δεδομένα.
14. Επιπρόσθετα, δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε τις εξελίξεις στην Τουρκία καθώς και τους γεωπολιτικούς στόχους της χώρας αυτής. Και σε συμβολικό αλλά και ουσιαστικό επίπεδο δεν μπορούμε να αγνοήσουμε την πολιτική σημειολογία του γεγονότος ότι σήμερα στην Κύπρο υπάρχουν δύο διαφορετικές ώρες. Παρά ταύτα, θα είναι ευχής έργο εάν εκπλαγούμε όλοι ευχάριστα και τελικά υπάρξει ένα Σχέδιο το οποίο να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες ηγεσίας και λαού. Εάν όμως εξακολουθεί να υπάρχει στασιμότητα και εμβάθυνση του χάσματος, προφανώς θα πρέπει να προβληματιστούμε σοβαρά για την περαιτέρω πορεία μας. Δυστυχώς ενώ διαφαίνεται ότι η τουρκική πλευρά εργάζεται με βάση καλά οργανωμένων σχεδίων, η ελληνοκυπριακή πλευρά εν πολλοίς ζει με τις ψευδαισθήσεις της και με

στρουθοκαμηλισμό αποφεύγει την επεξεργασία εναλλακτικών σεναρίων.

15. Αν η Κύπρος ήταν μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας ή στη μέση του Ατλαντικού τότε θα μπορούσε ένας ηγέτης να πάρει μεγαλύτερο ρίσκο. Όταν όμως είμαστε σε απόσταση αναπνοής από την Τουρκία και σε μια ασταθή Μέση Ανατολή όπου τα δεδομένα είναι ρευστά και μεταβάλλονται συνεχώς, θα πρέπει να είμαστε προσεκτικοί και να προστατεύσουμε το κράτος μας ως κόρην οφθαλμού.
16. Κανένα σοβαρό κράτος δεν συζητά την κατάργηση του – ιερός ο αγώνας για αποκατάσταση της ενότητας του κράτους και της εδαφικής ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Και ενώ προσπαθούμε να αποφύγουμε τη διχοτόμηση δεν θα ήταν σοφό να βρεθούμε σε μια κατάσταση που να είναι χειρότερη από τη διχοτόμηση.
17. Δεν μπορεί η κατεχόμενη Κύπρος να λειτουργήσει με κανόνες Ευρωζώνης. Για αυτό πρέπει να εξετάσουμε σοβαρά τις μεταβατικές περιόδους στα πλαίσια λύσης αλλά πιο σημαντικό είναι να επαναξιολογήσουμε την εξελικτική διαδικασία και τον ρόλο της ΕΕ. Αλλά εξετάζοντας και τα δημοσιονομικά δεδομένα θεωρώ πολύ δύσκολο εάν όχι αδύνατο να λειτουργήσει μια διζωνική δικοινοτική Κύπρος με τρεις κυβερνήσεις χωρίς αναταράξεις. Και επειδή γίνεται λόγος για μέρισμα ειρήνης θεωρώ ότι θα πρέπει να αξιολογηθεί ο κίνδυνος της μείωσης μισθών στον ευρύτερο δημόσιο τομέα για να υπάρξει το απαιτούμενο δημοσιονομικό ισοζύγιο.
18. Ο δείκτης γονιμότητας στην ελεύθερη Κύπρο είναι 1,3 – μια κοινωνία χρειάζεται 2,1 για αναπλήρωση. Πέραν τούτου πολλοί νέοι αλλά και μεγαλύτεροι μεταναστεύουν από την Κύπρο. Ως εκ τούτου οδηγούμεθα προς μια γερασμένη κοινωνία με επικίνδυνες συνέπειες.

Ο δείκτης γονιμότητας των εποίκων (περίπου 2,6) είναι πολύ πιο ψηλός από αυτόν των Ελληνοκυπρίων (1,3) και των Τουρκοκυπρίων (1,5). Ο εποικισμός είναι έγκλημα πολέμου και έχει πολιτικές προεκτάσεις.

19. Η τουρκοκυπριακή κοινότητα μπορεί να διαφυλάξει την ταυτότητα της μόνο στα πλαίσια μιας ενοποιημένης ομοσπονδιακής Κυπριακής Δημοκρατίας. Στην περίπτωση που υπάρξει ένα συνιστών κράτος στο βόρειο τμήμα της Κύπρου στην πορεία του χρόνου θα καταστεί εντελώς τουρκικό.
20. Δεν μπορεί η συνταγματική ρύθμιση να στηρίζεται αποκλειστικά σε εθνοκοινοτικούς πυλώνες – θα πρέπει να εμβολιασθεί με πρόνοιες που ενισχύουν κοινούς στόχους. Ως εκ τούτου θα πρέπει να επαναξιολογηθεί το υφιστάμενο πλαίσιο και να διαφοροποιηθεί με τρόπο που να ενισχύει την προοπτική ειρηνικής και δημιουργικής συμβίωσης.
21. Εάν έχουμε ένα πλαίσιο που οδηγεί σε ανταγωνισμό μεταξύ δύο συνιστώντων κρατών αντί μιας ενιαίας οικονομίας τα αποτελέσματα θα είναι αρνητικά. Είναι σημαντικό να αξιολογήσουμε πως θα οδηγηθούμε στα επιθυμητά αποτελέσματα.
22. Όταν αξιολογούμε το Κυπριακό θα πρέπει επίσης να κατανοούμε τις εξελίξεις στην Τουρκία καθώς και το ευρύτερο περιβάλλον και πως αυτά επηρεάζουν το Κυπριακό. Είναι σημαντικό να εργασθούμε για τη ομαλοποίηση των σχέσεων με την Τουρκία. Εννοείται όμως ότι αυτό θα γίνει με σεβασμό στην κρατική μας υπόσταση.
23. Θα είναι αυτοκτονία εάν στο σημερινό περιβάλλον με την υπογραφή μας διαλύσουμε το κράτος μας έναντι απατηλών προσδοκιών. Άλλο η

αποκατάσταση της ενότητας της χώρας, του λαού, της κοινωνίας, της οικονομίας και άλλο η παρθενογένεση με ό,τι αυτή συνεπάγεται.

24. Η ανάγκη ενός αφηγήματος – Να περάσουμε το μήνυμα ότι μια ενοποιημένη ομοσπονδιακή Κυπριακή Δημοκρατία ως αποτέλεσμα ενός έντιμου συμβιβασμού είναι δυνατό να οδηγήσει σε μια ειρηνική και δημιουργική συνύπαρξη ενώ ταυτόχρονα θα εξυπηρετήσει και ευρύτερα συμφέροντα. Επιπρόσθετα τα συμφέροντα των Τουρκοκυπρίων και η διατήρηση της ξεχωριστής και ιδιαίτερης ταυτότητας τους εξασφαλίζονται μόνο μέσα από μια κοινή ενοποιημένη πατρίδα.
25. Είναι σημαντικό να έχουμε ένα αποτελεσματικό κράτος το οποίο να μπορεί να διεκδικεί με αυτοπεποίθηση και αξιοπρέπεια: νέο κοινωνικό συμβόλαιο, καλύτερη δυνατή αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, αναβάθμιση του πολιτικού συστήματος.
26. Υπάρχει η υπόθεση εργασίας ότι η πλειοψηφία Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων επιθυμούν να συμβιώσουν σε ένα κράτος. Δεν είμαι σίγουρος όμως εάν ευσταθεί αυτή η εκτίμηση. Ούτως ή άλλως επειδή θεωρώ ότι τυχόν υλοποίηση μιας συμφωνίας στην βάση του υφιστάμενου πλαισίου θα οδηγήσει σε επιδείνωση των δεδομένων. Είναι σημαντικό να υπάρξουν εναλλακτικές προσεγγίσεις οι οποίες είναι δυνατόν να στηριχθούν σε εξελικτική διαδικασία με συγκεκριμένο οδικό χάρτη.
27. Έχω πολύ σοβαρές αμφιβολίες αν στην περίπτωση λύσης μπορούμε σε 24 ώρες να πάμε από μια κατάσταση πραγμάτων σε άλλη – στην πραγματικότητα είναι αδύνατο. Και τούτο επειδή υπάρχουν διαφορετικά αφηγήματα, παραστάσεις, αξιακά συστήματα καθώς και κοινωνικοοικονομικοπολιτικά δεδομένα. Ως εκ τούτου θα πρέπει να υπάρξει μια εξελικτική προσέγγιση ως ακολούθως:

- (i) Μετατροπή των περιοχών υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση σε Περιφέρεια/Region της ΕΕ με εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου και στο κατεχόμενο βόρειο τμήμα της Κύπρου (δηλαδή η αναστολή του Πρωτοκόλλου 10).
- (ii) Σταδιακή επιστροφή εδαφών υπό ελληνοκυπριακή διοίκηση, σταδιακή εφαρμογή των τεσσάρων βασικών ελευθεριών καθώς και σταδιακή εφαρμογή των υποχρεώσεων της τουρκοκυπριακής κοινότητας.
- (iii) Ομαλοποίηση των σχέσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας με την Τουρκία.
- (iv) Δημιουργία οδικού χάρτη για τα επόμενα βήματα καθώς και κατευθυντήριων γραμμών για ένα ομοσπονδιακό πολίτευμα ως αποτέλεσμα σύνθεσης: η ουσία είναι να εμβολιασθεί και να τροποποιηθεί το σύνταγμα του 1960 που στηρίζεται στη συναινετική δημοκρατία (consociational democracy) με στοιχεία ενός ενοποιητικού (integrationalist) ομοσπονδιακού μοντέλου.
- (v) Είναι σημαντικό να αναλάβει και η ΕΕ τις ευθύνες της στη διαδικασία εναρμόνισης των κατεχόμενων εδαφών της Κύπρου με το κοινοτικό κεκτημένο.
- (vi) Η Τουρκία πρέπει να αναλάβει τις υποχρεώσεις της. Υπενθυμίζεται ότι όταν η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο στις 20 Ιουλίου 1974 προέβαλε τη θέση ότι στόχος της ήταν η αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης και η προστασία της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Ως εκ τούτου θα πρέπει να συμβάλει προς αυτή την κατεύθυνση. Πρώτα ουσιαστικά βήματα πρέπει να είναι ο τερματισμός του εποικισμού και η έναρξη της αποχώρησης των στρατευμάτων κατοχής.
- (vii) Η Κυπριακή Δημοκρατία να πρέπει να ενεργοποιηθεί σε όλα τα επίπεδα: μεταξύ άλλων, είναι επιτακτικό να έχει αφήγημα και να μπορεί να το προωθήσει αποτελεσματικά.
- (viii) Η οποιαδήποτε λύση πρέπει να είναι το προϊόν εθελοντικής συμφωνίας μεταξύ των δύο πλευρών στην Κύπρο. Γι' αυτό η

εξελικτική προσέγγιση θα δώσει τον απαιτούμενο χρόνο για τη σταδιακή ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων και τη σφυρηλάτηση της έννοιας του ενός ενοποιητικού ομοσπονδιακού αδιαίρετου κράτους. Στην περίπτωση που αυτό δεν είναι εφικτό θα πρέπει να αναζητηθούν άλλοι τρόποι που να εξασφαλίσουν την ειρήνη και την ασφάλεια στα πλαίσια της συμμετοχής ολόκληρης της Κύπρου στην ΕΕ, δεδομένο που έχει διασφαλισθεί με την ένταξη το 2004 περιλαμβανομένου και του Πρωτοκόλλου 10.

Ως εκ τούτου έστω και τώρα θα πρέπει να προβληματισθούμε σοβαρά για την εναλλακτική πρόταση αντλώντας από την πολιτική οικονομία, τις πολιτικές επιστήμες, την ιστορία, την κοινωνιολογία και τον νομικό πολιτισμό της ΕΕ. Η υπόθεση της επιβίωσης της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι ιερή - δεν είναι αποκλειστικό ζήτημα της θεσμικής εξουσίας.

ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας